

Bir Gözden Geçirme Çalışması: Ana-Babalık Hedefleri ve Alan Özelinde Sosyalleştirme Yaklaşımı Çerçevesinde

Etkili Ana-Babalık

Dilek SARITAŞ-ATALAR¹

ÖZ

Ana-babalık uygulamalarının çocuklar üzerinde farklı etkileri vardır. Hangi uygulamaların olumlu, hangilerinin olumsuz sonuçlar ile ilişkili olduğuna karar vermek kolay değildir. Bu derlemenin amacı ana baba hedefleri ve alan özelinde sosyalleştirme yaklaşımı çerçevesinde etkili ana babalığı ele almaktır. Alan özelinde sosyalleştirme yaklaşımına göre anne baba çocuk etkileşimleri ana babanın hedefleri ve çocuğun ihtiyaçları doğrultusunda farklı alanlarda gerçekleşir. Her alan çocuğun farklı bir ihtiyacına karşılık gelmektedir (korunma, disiplin, öğrenme, oyun, grup katılımı) ve o ihtiyaca uygun ana babalık uygulamaları yine bu yaklaşımda belirtilmiştir. Etkili ana babalığın ortaya çıkması ana babaların hedefleri ile çocuğun ihtiyaçlarının örtüşmesine bağlıdır. Bununla birlikte, çocuklar pasif alıcılar değildir. Benzer ana baba uygulamaları farklı çocuklarda farklı sonuçlar ortaya çıkarabilir. Dolayısıyla ana babaların yaklaşımlarını belirlerken çocuklarının cinsiyet, mizaç, yaş gibi özelliklerini göz önünde bulundurmaları gerekir. Son olarak, ana babalar çocuklarını ne kadar iyi tanırlarsa, onlar hakkında ne kadar çok bilgi sahibi olurlarsa çocuklarına yaklaşımları da o kadar olumlu olacak ve onların ihtiyaçlarına cevap verecektir. .

Anahtar Kelimeler: etkili ana-babalık, ana baba hedefleri, alan özelinde sosyalleştirme yaklaşımı

Sarıtaş-Atalar, D. (2017). Bir gözden geçirme çalışması: Ana-babalık hedefleri ve alan özelinde sosyalleştirme yaklaşımı çerçevesinde etkili ana-babalık. *Nesne*, 5(9), 151-165.

¹ Yrd. Doç. Dr., Ankara Üniversitesi Psikoloji Bölümü, dsaritas(at)ankara.edu.tr

A Review Article: Effective Parenting Within Parental Goals and Domain-Specific Socialization Framework

ABSTRACT

Parenting practices have different effects on children. It is not easy to decide which practices are associated with positive outcomes and which of them with negative ones. The aim of this review was to handle effective parenting within the frame of the parental goals and domain-specific socialization approach. According to the domain-specific socialization approach, parent-child interactions occur in different domains in accordance with parenting goals and children's needs. Each domain corresponds to a different need of the child (protection, control, play, guidance, group participation), and the parenting practices meeting these needs are stated in this approach as well. The emergence of an effective parenting depends on the match between parents' goals and children's needs. Further, children are not passive receivers. Same parenting practices may lead to different outcomes for different children. Therefore, while choosing parental practices, parents should take their children's gender, temperament, and age into account. Finally, the more parents know their children and the more knowledge they have about them, the more their practices would meet their children's needs.

Keywords: effective parenting, parental goals, domain specific socialization approach

Ana babalar çocukları için önemli figürlerdir çünkü onlara ihtiyaçları olan güveni, sevgiyi ve desteği sunarlar. Ayrıca, toplumun standartlarını, değerlerini ve beklentilerini öğrenme sürecinde gerekli olan sosyal, duygusal ve bilişsel becerileri kazanmaları konusunda çocuklarına rehberlik ederler (Grusec ve Davidov, 2010). Ana babalar, çocuğun nispeten tatmin edici bir hayat sürmesini ve topluma maksimum katkıda bulunmasını sağladığı sürece başarılı sayılırlar (Grusec, Saritas ve Daniel, 2014).

Ana-babalık çok yönlüdür ve tümünden iyi ya da tümünden kötü ana-babalık olası değildir öyle ki ana babaların bazı uygulamaları çocukta olumsuz sonuçlar ortaya çıkarırken, bazı uygulamaları ise olumlu sonuçlar ortaya çıkarabilir (Grusec ve ark., 2014). Ancak hangi uygulamaların olumlu, hangilerinin ise olumsuz sonuçlarla ilişkili olacağını söylemek her zaman kolay değildir. Bu noktada ana babanın hedeflerinin ve bu hedeflerin çocuğun beklentileri, ihtiyaçları ve amaçları ile ne kadar örtüştüğünün önemli olduğu göz önünde bulundurulmalıdır. Bu derlemenin amacı öncelikle etkili ana-babalığın belirlenmesinde önemli olduğu düşünülen ana-babalık hedeflerini, devamında ise çocuğun ihtiyaçları ve amaçları doğrultusunda, Grusec ve Davidov (2010)'un ana-babalığa dair bilinenleri yeni bir bakış açısıyla ele aldığı alan özelinde sosyalleştirme yaklaşımını özetlemektir.

Ana-babalık Hedefleri

Sosyalleştirme kuramcılarına göre, ana-babalık uygulamalarındaki değişkenlik, ana babaların çocuklarıyla etkileşim halindeyken elde etmeyi umdukları hedeflerin değişkenliğinden kaynaklanmaktadır (Darling ve Steinberg, 1993; Hastings ve Grusec, 1998). Dix (1992) ana-babalık uygulamalarında üç farklı hedefin belirleyici olduğunu öne sürmektedir. Bunlardan birincisi çocuğa önemli toplumsal değerlerin ve beklentilerin öğretildiği sosyalleştirme hedefleri, ikincisi çocuktan kısa vadeli uyum ve itaatin beklendiği ana babaların kişisel hedefleri ve sonuncusu ise çocuğun duygusal ihtiyaçlarının ve psikolojik iyiliğinin ön planda tutulduğu empatik hedeflerdir. Benzer şekilde Hastings ve Grusec (1998)'de çocuklarının hatalı davranışları karşısında ana babaların söz dinletme, aradaki ilişkiyi koruma ve bir değer öğretme gibi farklı amaçlarının olabildiğini belirtmiştir. Aşağıda bu hedeflere detaylı yer verilmiştir.

Sosyalleştirme Hedefleri: Ana babaların amacı toplumun değerlerini, beklentilerini ve inançlarını çocuklarının içselleştirmelerini yani herhangi bir dış kontrol ya da müdahale olmaksızın kabul etmelerini sağlamaktır (Grusec ve Goodnow, 1994). Bu sayede sosyalleştirme aktörü ortamda olmadığı zamanlarda da istenmeyen duygu,

düşünce ve davranışların ortaya çıkması engellenirken, olumlu sosyal davranışların gelişmesi teşvik edilmiş olur.

Etkili ana-babalığa dair yapılan çalışmalarda kırk yılı aşkın süredir ana-babalık stillerinin (Baumrind, 1967, 1971) disiplin tekniklerinin (Hoffman, 1970) önemine vurgu yapılmaktadır. Ancak sosyalleştirme sürecinde bu iki yaklaşımın her koşulda aynı etkiyi ortaya çıkaracağını söylemek doğru değildir. Çocuğun içinde bulunduğu kültür, cinsiyeti, yaşı ve mizacı söz konusu etkinin gücünü ve yönünü değiştirmektedir (Grusec ve Goodnow, 1994). Örneğin, zorlayıcı ve duyarsız ana baba davranışlarının küçüklere kıyasla okul çağındaki çocukların anti-sosyal davranışları ile daha çok bağlantılı olduğu bulunmuştur (Rothbaum ve Weisz, 1994). Benzer şekilde, ana baba davranışlarından mizacı kolay olanlara kıyasla mizacı zor olan çocukların daha fazla etkilendiği gözlenmiştir (Belsky ve Pluess, 2009).

Sosyal alan kuramcıları, sosyalleştirme sürecinde çocukların aktif rol oynadığını, değerlerin çeşitli deneyimler sonucunda oluşturulduğunu ve çocukların ana babalarınınkinden farklı değerlere ve inançlara sahip olabileceğini savunur (Grusec, 2011). Bu noktada çocukların, ana babalarının mesajlarını doğru algılamaları ve bu mesajları kabul etme konusunda istekli olmaları önemlidir. Ana babadan gelen mesajın doğru algılanabilmesi için anlaşılır olması ve çocuğun dikkatini çekmesi gerekir. Kabul edilmesi için ise çocuk tarafından adil ve uygun görülmesi, çocuğun karakteri, yaşı ve mizacı ile örtüşmesi önemlidir (Grusec ve Goodnow, 1994).

Kişisel Hedefler: Ana babaların amaçları her zaman toplumun değer ve öğretilerinin çocukları tarafından içselleştirilmesi olmayabilir. Ana babalar çocuklarının ihtiyaçlarını ve taleplerini geri planda tutarak kendi ihtiyaçları ve istekleri doğrultusunda çocuklarının itaatini bekleyebilir (Dix, 1992) ve bunu sağlamak için güç kullanabilirler (Hastings ve Grusec, 1998). Ancak çocukların kendi değer ve inançlarını geliştirebilmeleri için ana babalarından özerk olmaya ihtiyaçları vardır (Smetana, 2011; Steinberg ve Silk, 2002). Çocuklarının özerkliğini destekleyen ana babalar, çocukları üzerinde asgari kontrol kullanır, onların bakış açılarını dikkate alır ve düşüncelerini ifade etmelerine olanak sağlarlar (Joussemet, Landry, ve Koestner, 2008).

Davidow ve Grusec (2006), özerkliklerine zarar vermeden çocukların itaatini sağlamanın çeşitli yolları olduğunu belirtmişlerdir. Örneğin, annenin çocukları ile işbirliğine girme konusundaki istekliliği, çocukların annelerine itaatini sağlayacaktır

ancak bu sadece çatışmanın söz konusu olmadığı durumlar için geçerlidir. Çatışma durumunda ise anne, uygulayacağı disipline karşı çocuğunun nasıl bir tepki vereceğini biliyorsa, bu bilgiyi onu ikna etmek ya da disiplin davranışını gerçekleştirmek için kullanabilir. Dolayısıyla, doğru bilgi ana babanın çocuk açısından olayları değerlendirmesini ve tavrını belirlemesini sağlayacak ve bu da çocuğun ana babaya itaatini artıracaktır.

Empatik Hedefler: Etkili ana babaların çocuklarının ihtiyaçlarına karşı hassas ve duyarlı olmaları beklenir. Dix (1992)'e göre sadece empatik hedefleri olan ana babalar çocuklarının duygularını ve bakış açılarını anlamaya odaklanırlar ve dolayısıyla çocuklarına karşı daha hassas ve duyarlı olurlar. Bu ana babalar için çocuklarının mutluluğu ve psikolojik iyiliği kendi değerlerini ve öğretilerini içselleştirmelerinden ve onlara itaat etmelerinden çok daha önemlidir. Empatik hedefleri olan ana babalar, çocuklarının duygularını anlamaları, deneyimlemeleri ve ifade etmeleri için güvenli ve destekleyici bir ortam sağlarlar (Eisenberg, Cumberland ve Spinrad, 1998). Görece yeni bir kavram olan duygu sosyalleştirme temelde, ana babaların kendi duygularının ifadesi, çocuğun duygularına gösterdiği çeşitli tepkiler ve çocuklarıyla duygular hakkında konuşma olmak üzere üç şekilde gerçekleşir (Eisenberg ve ark., 1998) ve bu sayede, çocuklar zaman içerisinde olumsuz duyguları ile nasıl baş edeceklerini öğrenmiş olurlar (Fabes, Leonard, Kupanoff ve Martin, 2001).

Gottman, Katz ve Hooven (1996, 1997), ana babaların kendilerinin ve başkalarının duygularının ne kadar farkında olduklarını inceleyen araştırmalara dayanarak iki tarz üst duygu felsefesi olduğuna dikkat çekmişlerdir. Bunlar duygu koçluğu ve duyguyu göz ardı etme felsefesidir. Duygu koçluğu felsefesini benimseyen ana babalar, kendilerinin ve çocuklarının duygularının farkındadır, bu duyguları tanır ve kabul ederler, çocuklarının olumsuz duygularını onlarla yakınlaşmak ve bu duygulardan korkmamalarını sağlamak için bir fırsat olarak görürler. Aksine duyguyu göz ardı etme felsefesini benimseyen ana babaların ise, duygusal farkındalıkları zayıftır. Genel olarak duyguları tehlikeli bulurlar ve yok saymayı tercih ederler. Çocuklarının da olumsuz duygulardan zarar görmemesi için bu duyguları küçümseyerek ya da göz ardı ederek onları korumaya çalışırlar. Bu ana babalar, böyle davranarak çocuklarının duyguları tanıma ve duruma uygun duygusal tepki gösterme becerisi geliştirme fırsatını da ellerinden almış olurlar (McDowell ve Parke, 2000).

Grusec ve Goodnow (1994)'a göre ana babaların bir hedefi de uyumlu ana baba-çocuk ilişkisini korumaktır. Çocuklarının mutluluğunu ve psikolojik iyiliğini

her şeyden üstün tutan ana babaların çocukları ile ilişkilerine de önem verdiklerini söylemek mümkündür. Bu ana babaların, sosyalleştirme amaçlarına diğerleri kadar hizmet etmeyen ancak çocukları ile olumlu ilişkilerini sürdürmede ve anlaşmazlıkları önlemede etkili olabilecek ana babalık uygulamalarını (örn. mizah, drama ve tiyatro) kullanma olasılıkları daha yüksektir (Goodnow, 1992).

Etkili ana-babalık için hangi hedefin diğerlerine kıyasla daha tercih edilebilir olduğunu söylemek kolay değildir. Dix (1992) ana babanın hedefi ile çocuğun hedefi arasındaki uyumun, hedefin kendisinden daha önemli olduğunu ileri sürmektedir. Uyumsuzluk durumunda, ana baba ile çocuk arasında bir çatışma ortaya çıkabilir. Çocuğun bakış açısını göz önünde bulundurarak, ihtiyaçları doğrultusunda hedeflerini yeniden belirlemek ana babanın sorumluluğudur (Lundell, Grusec, McShane ve Davidov (2008).

Alan Özelinde Sosyalleştirme Yaklaşımı

Her ne kadar gelişim psikologları ana-babalık uygulamalarının sosyalleştirme süreçlerine etkileri üzerine çok fazla bildirimde bulunsalar da, farklı yaklaşımları benimsedikleri için bu konudaki bilgilerin dağınık ve birbirinden kopuk olduğunu söylemek mümkündür (Bugental ve Goodnow 1998; Bugental ve Grusec 2006; Grusec, 2011). Geçmiş kuram ve araştırmalar ışığında, Grusec ve Davidov (2010) ana-babalığa dair bilinenleri bir arada ele aldıkları alan özelinde sosyalleştirme yaklaşımını önermişlerdir. Bu yaklaşıma göre, içeriklerine göre ana baba-çocuk etkileşimleri farklı alanlarda gerçekleşmektedir. Her alanda sosyalleştirmeyi yöneten mekanizmalar farklıdır, dolayısıyla farklı ana-babalık uygulamaları daha etkilidir. Son olarak, her alan çocukların farklı sonuç davranışları ile ilişkilidir.

Grusec ve Davidov (2010) tarafından tanımlanan koruma (protection), karşılıklı karşılıklık (mutual reciprocity), kontrol (control), rehberlik (guided learning) ve grup katılımı (group participation) olmak üzere beş farklı sosyalleştirme alanı vardır (Aşağıda bu alanlar detaylı şekilde verilmektedir). Bu alanların evrensel olduğunu söylemek mümkündür çünkü insan ilişkilerindeki evrimsel ihtiyaçlara çözüm bulma düşüncesi sonucu ortaya çıkmıştır (Bugental, 2000). Ancak etkileşim alanları farklı kültürlerde farklı sıklıklarda ortaya çıkabilir. Örneğin, formal eğitime önem veren kültürler ana baba rehberliğini daha sık uygularken, diğer kültürlerde gözleme dayalı öğrenmenin söz konusu olduğu grup katılımı vurgulanıyor olabilir. İkinci olarak etkileşim alanlarda gerçekleşen ana-babalık uygulamalarına yüklenen anlam kültüre göre değişkenlik gösterebilir. Örneğin, katı ve sert disiplin, bireyselliğe önem veren batı kültürlerinde çocuğun özerkliğine zarar verici bir etkiye

sahipken, grup harmonisini ön planda tutan toplulukçu kültürlerde bu derece olumsuz bir etki yaratmayabilir. Yine de, bu vurgulanan farklılıklar, evrensel olarak ana baba çocuk etkileşimlerinin farklı alanlarda gerçekleştiği ve ana-babalık uygulamalarının çocuğun ihtiyaçları ile örtüştüğü sürece etkili olabileceği görüşünü değiştirmez. Örnek olarak, Vinik, Johnston, Grusec ve Farrell (2013) farklı kültürlerden üniversite öğrencileri ile yaptıkları bir çalışmada sosyalleştirmenin sözü edilen beş alanda gerçekleştiğini ve kültürler arası fark olmadığını göstermişlerdir.

Koruma: Koruma alanı çoğunlukla bağlanma kuramcıları tarafından çalışılan, çocukların stres altındayken destek arama ve birincil bakım verenlerine yakın olma ihtiyaçlarına karşılık gelir. Çocuklar çeşitli sinyallerle ana babalarına, yardıma ihtiyaçları olduğu mesajını gönderirler. Duyarlı ana babalar çocuklarının bu sinyallerini alırlar ve onları rahatlatmak ve ihtiyaçlarını gidermek için uygun yaklaşımı seçerler (Grusec ve Davidov, 2010). Bu noktada çocuğun algıladığı tehdidi azaltan, onu sakinleştiren ve güvende hissettiren bir yaklaşım benimsemek önemlidir. Bu öğeleri barındırmayan diğer olumlu ana-babalık uygulamaları koruma alanında olan çocuk için etkili olmayacaktır. Benzer şekilde, çocuk stres altında değilken ve korunmaya ihtiyaç duymuyorken sergilenen korumaya yönelik ana-babalık uygulamaları da çocuk üzerinde etkili değildir (Grusec, 2011).

Koruma alanında sergilenen uygun ana babalık çocukların etkili duygu düzenleme becerileri ile ilişkilidir. Stres altında uygun bakım ve desteği alan çocuklar, ihtiyaç duyduklarında ana babalarının yanlarında olacağına dair güven duygusu geliştirirler (Ainsworth ve Bell, 1970; Ainsworth, Blehar, Waters ve Water., 1978) ve bu sayede stresli durumları daha az tehlikeli algılayarak etkili baş etme stratejileri geliştirirler (örn., Cassidi, 1994). Aksine, bu ihtiyaçları karşılanmayan çocuklar ise içinde bulundukları durumu olduğundan daha olumsuz ve baş edilemez algılar ve yoğun bir kaygı yaşarlar ya da durumu yok sayıp duygularını bastırmayı öğrenirler (Gottman ve ark. 1997).

Koruma alanında sergilenen uygun ana babalığın çocukların empati duygularının gelişmesine de katkısı vardır. Bu çocuklar başkalarının ihtiyaçlarına daha duyarlı olurlar (Davidov ve Grusec, 2006) ve onlara yardım etme konusunda isteklidirler (Eisenberg ve Fabes, 1998). Son olarak, çocuklarının sıkıntısına duyarlı olan ana babalar çocukları ile güvene dayalı bir ilişki kurarlar ve uzun vadede çocuklarının uyumunu da sağlamış olurlar (Brethton, Golby ve Cho, 1997; Kochanska, Aksan, Knaack ve Rhines, 2004).

Karşılıklı Karşılıklılık: Karşılıklı Karşılıklılık alanı stres altında olmadığı zamanlarda çocukların ana babaları ile girdikleri olumlu etkileşimlere karşılık gelir. Bu alanda, sosyalleştirmenin eşit aktörleri olarak ana baba ve çocuk makul ölçüde birbirlerinin isteklerini dikkate alırlar ve çeşitli konularda iş birliği sağlarlar. Özellikle oyun esnasında ortaya çıkan olumlu duygu alışverişi bunun için iyi bir fırsat sunar (Grusec ve Davidov, 2010).

Araştırmalar bu alan dâhilinde çocuğun ana babalarının taleplerine uyum sağlama sürecinin kolaylaştığını göstermektedir. Örneğin, oyun esnasında annenin çocuk ile sağladığı iş birliği, oyun sonrası ortalığın toplanması konusundaki iş birliğini artırmaktadır (Lay, Waters ve Park, 1989; Maccoby ve Martin, 1983). Bununla birlikte, anne ile kurulan karşılıklı olumlu ilişkiler çocukların olumlu sosyal davranışları ile pozitif, anti-sosyal davranışları ile negatif yönde ilişkili bulunmuştur (Criss, Shaw ve Ingoldsby, 2003; Feldman ve Masalha, 2010; Kochanska ve Murray, 2000). Bu alan anne baba ile olumlu etkileşimlerin çocuğun uyumu ve sosyal yetkinliği için ne kadar önemli olduğunu göstermektedir.

Kontrol: Kontrol alanı ana baba ve çocuğun farklı hedefleri dolayısıyla anlaşmazlığa düştüğü durumlara karşılık gelir. Hiyerarşik bir ilişki söz konusudur. Koruma alanında da anne baba ve çocuk arasında hiyerarşik bir ilişki vardır ancak ana babalar koruma alanında, ihtiyaç duyduklarında, çocuklarına destek sağlayan, güvence veren ve onları rahatlatan koruyucu konumundadır. Kontrol alanında ise ana babalar otorite figürleridir. Çocuk yanlış bir davranış sergilediğinde, ana babalar ellerindeki gücü istenmeyen davranışı kontrol etmek için kullanır ve toplumun beklentileri doğrultusunda çocuklarına ilgili değerleri öğretmeye çalışırlar. Örneğin, oyun grubunda arkadaşına vuran bir çocuk istenmeyen bir davranış sergilemiştir ve arkadaşına zarar vermiştir. Ana babasının görevi çocuğun bu davranışı tekrar etmemesini sağlamaktır. Ana babalar bunun için fiziksel ceza, ikna etmeye çalışma, açıklama yapma, ödülden mahrum bırakma gibi farklı yöntemler kullanabilirler (Grusec ve Davidov, 2010). Ancak her uygulama çocuk üzerinde aynı etkiyi göstermez. Ana babaları tarafından cezalandırılan çocuklar, onların olmadığı ilk fırsatta bu davranışı tekrarlayabilirler çünkü ceza davranışın içselleştirilmesini sağlamaz. (Grolnick, Deci ve Ryan, 1997; Grusec ve Goodnow, 1994).

Kontrol alanında esas amaç değerlerin içselleştirilmesini sağlamaktır. Bunun için davranışın kendiliğinden ortaya çıkmış olması ve çocuğun özerkliğinin zarar görmemesi önemlidir. Ana babalarından öğrendiklerini içselleştiren çocuklar onların yokluğunda da bu beklentiler doğrultusunda hareket ederler. Örneğin yalan söylemenin yanlış olduğunu öğrenen bir çocuk ana babasının yokluğunda da yalan

söylemeyecektir. Ana babalar, çocuklarının özerkliğini tehdit etmeden, güç kullanmak yerine uygun açıklamaları yaparak onların hatalı davranışlarının olası sonuçlarına işaret ederler ve böylece çocuklarının bu davranışlarının önüne geçmiş olurlar (Bugental ve Grusec, 2006).

Rehberlik: Rehberlik alanı çocuğun stres altında olmadığı ve /veya ana babası ile anlaşmazlığa düşmediği durumlarda, ana babanın çocuğuna bir şeyler öğretmek için yarattığı sohbet ortamlarına karşılık gelir. Bu alanda ana baba öğretmen, çocuk öğrenci pozisyonundadır. Ana babanın başarılı olabilmesi için öncelikle çocuğun bir şeyler öğrenmeye zihinsel ve motivasyonel olarak hazır olması gerekir. Ana baba bir şeyler öğretme çabasıdayken çocuk stresli ve ilgisiz görünüyorsa bu çaba sonuçsuz kalacaktır (Grusec ve Davidov, 2010). İkinci olarak verilen bilginin çocuğun yakınsal gelişim alanına uygun olması gerekir. Vygotsky (1978) yakınsal gelişim alanını çocuğun bir görevi tek başına başaramayacağı ama bir yetişkinin uygun desteği ile başarabileceği durumlar olarak tanımlamıştır. Ana babaların çocuklarının ihtiyaçları doğrultusunda, esnek bir şekilde destekleyerek bu öğrenme sürecini şekillendirmesi (Wood, Bruner ve Ross, 1976) ve sürecin sonunda çocuğun verilen görevi anlamış ve tek başına yapabilecek noktaya gelmiş olması beklenir (Puntambekar ve Hübscher, 2005).

Ana babanın rehberliği sayesinde çocuklar farklı alanlarda derin ve kapsamlı bilgi ve beceri kazanırlar (Gauvain, 2005; Vygotsky, 1978). Çocuklar bu tür etkileşimlerde bilişsel becerilerin (Gauvain, 2005; Robinson, Burns ve Davis, 2009) yanı sıra sosyal ve duygusal konularda da bilgi ve beceri edinirler. Örneğin, duyguların ifade edilmesi ve olumsuz duygularla baş etmeye dair rehberlik, çocuğun duygu düzenleme becerisine katkıda bulunacaktır. Daha önce de belirtildiği gibi duygular üzerinde konuşma ve ana babaların bu konuda rehberlik etmesi duygu sosyalleştirme yollarından biridir (Eisenberg ve ark., 1998). Bununla beraber, yaşa uygun bir şekilde verilen tavsiye ve yönlendirmeler, kardeşleri ve akranları ile sosyal etkileşimlerinde çocuklara rehberlik etmektedir (McDowell ve Parke, 2009; Vandell ve Wilson, 1987).

Grup Katılımı: Grup katılımı alanı çocukların içinde bulundukları grubun (kültürün) rutinlerine, alışkanlıklarına ve ritüellerine dâhil edilmesine karşılık gelir. Çocuklar sosyal grubun bir parçası olmak isterler. Ana babalar bu grupları temsilen gruba özgü davranışları sergileyerek çocuklarına rol model olurlar. Rehberlik alanından farklı olarak ana babalar gruba özgü rutin ve ritüelleri çocuklarına öğretmek için aktif bir çaba sarf etmezler, çocuklar gözlemleyerek bu davranışları kendileri kazanırlar (Grusec ve Davidov, 2010). Örneğin çocuğunun kendi dini inancını

benimsemesini isteyen ana babalar, çok küçük yaşlardan itibaren inancı gereği yapması gereken ibadetlere çocuklarını dahil ederler (örn., camiye gitmek, namaz kılmak, oruç tutmak gibi) ve kendilerini gözlemleyerek benzer davranışları sergilemeleri için fırsat yaratırlar.

Grup katılımı ile kültüre ait gelenekler ve ritüeller bir yaşam biçimi olarak benimsenebilir (Moua, ve Lamborn, 2010). Genellikle, bu gelenekler sorgulanmaz ve bu nedenle kuvvetle yerleşirler. Bu durum ana babalar tutarlı davrandığı zaman daha kolay ortaya çıkar (Grusec ve Davidov, 2010).

Sonuç

Önceki bölümlerde ana babalık uygulamalarındaki değişkenlik, farklı ana-babalık hedefleri ve sosyal etkileşim alanları açısından ele alınmış, hem ana babaların hem de çocukların sosyal etkileşimlerde aktif rol aldıklarından ve kendi amaçları olduğundan bahsedilmiştir. Bu noktada etkili ana babalığı belirleyen ana babaların ve çocuklarının hedeflerinin ve içinde bulundukları sosyal etkileşim alanlarının örtüşmesidir (Grusec ve Davidov, 2010). Örneğin, çocuk stres altındaysa ana babasının korumasına ihtiyaç duyuyordur. Ana babalar, bu ihtiyaca duyarsız kalıp, bir de daha dayanıklı olması konusunda çocuğu uyarır; hatta cezalandırırsa, etkili bir ana babalık sergilememiş olur.

Benzer ana babalık uygulamaları da çocuğun cinsiyetine, mizacına ve yaşına göre farklı sonuçlar doğurabilir (Grusec, Goodnow ve Kuczynski, 2000). Örneğin, yaşı büyük çocuklar küçüklere kıyasla ana baba kontrolünü daha fazla tehdit olarak algırlar. Benzer şekilde mizacı zor olan çocuklar da ana baba kontrolünü, mizacı kolay olan çocuklardan daha farklı algırlar. Bu nedenle etkili ana babalık için çocuğa özgü bu tür özelliklerin göz önünde bulundurulması gerekir (Grusec ve Goodnow, 1994).

Son olarak, ana babanın çocuğun duyguları, düşünceleri ve değerlendirmeleri konusunda bilgi sahibi olması çocuğun ihtiyaçlarını, amaçlarını ve hangi sosyal etkileşim alanında olduğunu doğru okumasını sağlayacaktır. Örneğin çatışma durumunda, anne baba çocuğun duygu ve düşüncelerini doğru değerlendirir ve ona göre davranırsa çocuğun uyum göstermesini sağlar (Hasting ve Grusec, 1997). Dolayısıyla etkili ana babalık için belli başlı uygulamalara odaklanmak yerine çocukların duygusal durumları, amaçları, kaynakları iyi tanımlanmalı ve ihtiyaçları doğrultusunda uygun yaklaşım seçilmelidir (Grusec ve Davidov, 2010).

Özetle, bu gözden geçirme çalışmasında etkili ana babalığa giden yolda doğrudan ana babalık yaklaşımlarına odaklanmak yerine, hem ana babanın hem de çocuğun hedeflerinin göz önünde bulundurulmasının ve bu hedeflerin karşılıklı ihtiyaç ve beklentiler ile örtüşmesinin ne denli önemli olduğuna dikkat çekilmektedir. Araştırmalar, çocuğun yaşı, cinsiyeti, mizacı gibi çeşitli bireysel faktörlerin ve sosyo-kültürel koşulların, ana-babalık ve çocuk davranış çıktıları arasındaki ilişkide belirleyici bir rol oynadığına işaret etmektedir (bkz. Grusec & Goodnow, 1994). Grusec ve Davidov (2010)'un geçmiş kuram ve araştırmaları organize ve bütüncül bir şekilde ele alarak geliştirdikleri alan özelinde sosyalleştirme yaklaşımı, ana baba-çocuk etkileşimlerinin içeriklerine göre farklı alanlarda (koruma, karşılıklı karşılıklık, kontrol, rehberlik, grup katılımı) gerçekleştiğini öne sürmektedir. Uluslararası literatürde geniş yer tutmasına rağmen, söz konusu yaklaşımın ulusal literatürde yer almadığı anlaşılmaktadır. Bu gözden geçirme çalışması ile alan özelinde sosyalleştirme yaklaşımının ulusal literatüre kazandırılması amaçlanmaktadır. Bununla birlikte, bu çalışmanın alanda çalışan kişilerin uygulamalarına da katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Ana baba-çocuk arasında yaşanan etkileşimlerin hangi alanda gerçekleştiğini ve bu alan özelinde çocuğun ihtiyaçlarının ne olduğunu belirlemek ve en etkili ana babalık uygulamalarına karar verme konusunda ana-babalarla işbirliğine girmek daha kolay ve ana-babalar açısından da daha somut ve anlaşılır olacağı düşünülmektedir.

Kaynaklar

- Ainsworth, M. D. S. ve Bell, S. M. (1970). Attachment, exploration, and separation: Illustrated by the behavior of one-year-olds in a strange situation. *Child development*, 49-67.
- Ainsworth, M. D., Blehar, M., Waters, E. ve Wall, S. (1978). *Patterns of attachment: A psychological study of the Strange Situation*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Baumrind, D. (1967). Child care practices anteceding three patterns of preschool behavior. *Genetic Psychology Monographs*, 73, 43-88.
- Baumrind, D. (1971). Current patterns of parental authority. *Developmental Psychology*, 4, 1-103.
- Belsky, J. ve Pluess, M. (2009). Beyond diathesis stress: Differential susceptibility to environmental influences. *Psychological Bulletin*, 135, 885-908.
- Bretherton, I., Golby, B. ve Cho, E. (1997). Attachment and the transmission of values. In J. E. Grusec & L. Kuczynski (Eds.), *Parenting and children's internalization of values* (s. 103-134). New York: Wiley.

- Bugental, D. B. (2000). Acquisition of the algorithms of social life: A domain-based approach. *Psychological Bulletin*, 26, 187-209.
- Bugental, D. B. ve Goodnow, J. G. (1998). Socialization processes. W. Damon (Seri Ed.) ve N. Eisenberg (Cilt. Ed.), *Handbook of child psychology: Cilt. 3. Social, emotional, and personality development* içinde (5. ed., s. 389-462). New York: Wiley.
- Bugental, D. B. ve Grusec, J. E. (2006). Socialization processes. W. Damon (Seri Ed.) ve N. Eisenberg (Cilt. Ed.), *Handbook of child psychology: Cilt. 3. Social, emotional, and personality development* içinde (6. ed., s. 366-428). New York: Wile.
- Cassidy, J. (1994). Emotion regulation: Influences of attachment relationships. *Monographs of the society for research in child development*, 59(2-3), 228-249.
- Criss, M. M., Shaw, D. S. ve Ingoldsby, E. M. (2003). Mother-son positive synchrony in middle childhood: Relation to antisocial behavior. *Social Development*, 12, 379-400.
- Darling, N. ve Steinberg, L. (1993). Parenting style as context: An integrative model. *Psychological Bulletin*, 113, 487-496.
- Davidov, M. ve Grusec, J. E. (2006). Multiple pathways to compliance: Mothers' willingness to cooperate and knowledge of their children's reactions to discipline. *Journal of Family Psychology*, 20, 705-709.
- Dix, T. (1992). Parenting on behalf of the child: Empathic goals in the regulation of responsive parenting. I. E. Sigel, A. V. McGillicuddy-DeLisi, & J. J. Goodnow (Eds.), *Parental belief systems: the psychological consequences for children* içinde (2. ed., s. 319-346). Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Eisenberg, N., Cumberland, A. ve Spinrad, T. L. (1998). Parental socialization of emotion. *Psychological Inquiry*, 9(4), 241-273.
- Eisenberg, N. ve Fabes, R. A. (1998). Prosocial development. W. Damon (Seri Ed.) & N. Eisenberg (Cilt. Ed.), *Handbook of child psychology: Cilt. 3. Social, emotional, and personality development* içinde (5th ed., s. 701-778). New York: Wiley.
- Fabes, R. A., Leonard, S. A., Kupanoff, K., ve Martin, C. L. (2001). Parental coping with children's negative emotions: Relations with children's emotional and social responding. *Child Development*, 72(3), 907-920.
- Feldman, R. ve Masalha, S. (2010). Parent-child and triadic antecedents of children's social competence: Cultural specificity, shared process. *Developmental Psychology*, 46(2), 455.

- Gauvain, M. (2005). Scaffolding in socialization. *New Ideas in Psychology*, 23, 129-139.
- Goodnow, J. J. (1992). Analyzing agreement between generations: Do parents' ideas have consequences for children's ideas? I. E. Sigel, A. McGillicuddy-DeLisi, ve J. J. Goodnow (Eds.), *Parental belief systems* içinde (s. 293-317). Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Gottman, J. M., Katz, L. F. ve Hooven, C. (1996). Parental meta-emotion philosophy and the emotional life of families: Theoretical models and preliminary data. *Journal of Family Psychology*, 10(3), 243-268.
- Gottman, J. M., Katz, L. F. ve Hooven, C. (1997). *Meta-emotion: How families communicate emotionally*. Psychology Press.
- Grolnick, W. S., Deci, E. L. ve Ryan, R. M. (1997). Internalization within the family: The self-determination theory perspective. J. E. Grusec & L. Kuczynski (Eds.), *Parenting and children's internalization of values: A handbook of contemporary theory* içinde (s. 135-161). New York: Wiley.
- Grusec, J. E. (2011). Socialization processes in the family: Social and emotional development. *Annual Review of Psychology*, 62, 243-269.
- Grusec, J. E. ve Davidov, M. (2010). Integrating different perspectives on socialization theory and research: A domain-specific approach. *Child Development*, 81, 687-709.
- Grusec, J. E. ve Goodnow, J. J. (1994). Impact of parental discipline methods on the child's internalization of values: A reconceptualization of current points of view. *Developmental Psychology*, 30, 4-19.
- Grusec, J. E., Goodnow, J. J. ve Kuczynski, L. (2000). New directions in analyses of parenting contributions to children's acquisition of values. *Child Development*, 71, 205-211.
- Grusec, J. E., Saritas D. ve Daniel, E. (2014). The Nature of Effective Parenting: Some Current Perspectives. S. Landry ve C. Cooper (Eds.), *Wellbeing an children and Families* içinde (s.157-179). Wiley-Blackwell, John Wiley & Sons: UK.
- Hastings, P. D. ve Grusec, J. E. (1997). Conflict outcomes as a function of parental accuracy in perceiving child cognitions and affect. *Social Development*, 6, 76-90.
- Hastings, P. D. ve Grusec, J. E. (1998). Parenting goals as organizers of responses to parent-child disagreement. *Developmental Psychology*, 34, 465-479.

- Hoffman, M. L. (1970). Moral development. P.H. Mussen (Ed.), *Carmichael's manual of child psychology* içinde, (Cilt 2, s. 261-360). New York: Wiley.
- Joussemet, M., Landry, R., & Koestner, R. (2008). A self-determination theory perspective on parenting. *Canadian Psychology/Psychologie canadienne*, 49(3), 194.
- Kochanska, G., Aksan, N., Knaack, A. ve Rhines, H. M. (2004). Maternal parenting and children's conscience Early security as moderator. *Child Development*, 75, 1229-1242.
- Kochanska, G. ve Murray, K. T. (2000). Mother-child mutually responsive orientation and conscience development: From toddler to early school age. *Child Development*, 71, 417-431.
- Lay, K., Waters, E. ve Park, K. A. (1989). Maternal responsiveness and child compliance: The role of mood as a mediator. *Child Development*, 60, 1405-1411.
- Lundell, L. J., Grusec, J. E., McShane, K. E. ve Davidov, M. (2008). Mother-Adolescent Conflict: Adolescent Goals, Maternal Perspective-Taking, and Conflict Intensity. *Journal of Research on Adolescence*, 18(3), 555-571.
- Maccoby, E. E. ve Martin, J. A. (1983). Socialization in the context of the family: Parent-child interaction. E. M. Hetherington (Ed.), *Handbook of child psychology* içinde (Cilt. 4, 4th ed., s. 1-102). New York: Wiley.
- McDowell, D. J. ve Parke, R. D. (2000). Differential knowledge of display rules for positive and negative emotions: Influence from parents, influences on peers. *Social Development*, 9, 415-432.
- Moua, M. Y. ve Lamborn, S. D. (2010). Hmong American adolescents' perceptions of ethnic socialization practices. *Journal of Adolescent Research*. 25(3) 416-440.
- Puntambekar, S. ve Hübscher, R. (2005). Tools for scaffolding students in a complex learning environment: What have we gained and what have we missed? *Educational Psychologist*, 40, 1-12.
- Robinson, J. B., Burns, B. M. ve Davis, D. W. (2009). Maternal scaffolding and attention regulation in children living in poverty. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 30(2), 82-91.
- Rothbaum, F. ve Weisz, J. R. (1994). Parental caregiving and child externalizing behavior in nonclinical samples: A meta-analysis. *Psychological Bulletin*, 116, 55-74.

- Smetana, J. G. (2011). *Adolescents, families, and social development: How teens construct their worlds*. Malden, MA: Wiley-Blackwell.
- Steinberg, L., ve Silk, J. S. (2002). Parenting adolescents. *Handbook of parenting*, 1, 103-133.
- Vandell, D. L. ve Wilson, K. S. (1987). Infants' interactions with mother, sibling, and peer: Contrasts and relations between interaction systems. *Child Development*, 58, 176-186.
- Vinik, J., Johnston, M., Grusec, J. E. ve Farrell, R. (2013). Understanding the learning of values using a domains-of-socialization framework. *Journal of Moral Education*, 42(4), 475-493.
- Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in society: The development of higher psychological processes*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Wood, D. J., Bruner, J. S. ve Ross, G. (1976). The role of tutoring in problem solving. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 17, 89-100.